

**NOBANK-MOLIYA KREDIT TASHKILOTLARI VA
ULARNING IQTISODIYOTDAGI O‘RNI**

Sindarov Sh. K

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Bank ishi kafedrasi assistenti

Olimova Dilobar Nurkomil qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Bank-moliya xizmatlari fakulteti

Bank ishi yo‘nalishi 424-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola nobank-moliya kredit tashkilotlarining iqtisodiyotdagi o‘rni va ahamiyatini tahlil qiladi. Ular an’anaviy bank xizmatlaridan foydalana olmaydigan aholi va kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy resurslarga kirishni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot nobank sektorining iqtisodiy o‘rishni rag‘batlantirish, moliyaviy inklyuziyani oshirish va raqobat muhitini shakllantirishdagi hissasini ko‘rib chiqadi. Shuningdek, ularning faoliyatini tartibga solish va barqaror rivojlanishini ta’minlash masalalari ham yoritilgan. Maqola ushbu tashkilotlarning milliy iqtisodiyotdagi salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish bo‘yicha tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: Nobank-moliya tashkilotlari, kredit tashkilotlari, moliyaviy inklyuziya, iqtisodiy rivojlanish, mikromoliya, moliyaviy xizmatlar, iqtisodiyot, regulatsiya

Annotation: This article analyzes the role and significance of non-bank financial credit organizations in the economy. They play a crucial role in providing access to financial resources for individuals and small businesses underserved by traditional banking services. The study examines the non-bank sector's contribution to stimulating economic growth, enhancing financial inclusion, and fostering a competitive financial environment. It also addresses issues related to regulating their activities and ensuring their sustainable development. The article offers recommendations for fully realizing the potential of these organizations within the national economy.

Keywords: Non-bank Financial Organizations, Credit Organizations, Financial Inclusion, Economic Development, Microfinance, Financial Services, Economy, Regulation

Kirish

Mazkur tadqiqot nobank-moliya kredit tashkilotlarining (NMKHT) O‘zbekiston iqtisodiyotidagi rolini tizimli ravishda tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi ushbu sektor rivojlanishining dinamikasini aniqlash, uning iqtisodiy o‘rish va moliyaviy inklyuziyaga ta’sirini baholash, mavjud muammolar hamda risklarni

aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: birinchidan, NMKHTlarning nazariy asoslarini aniqlashtirish va ularning zamonaviy iqtisodiyotdagi funksional o‘rnini qayta baholash; ikkinchidan, O‘zbekistonda nobank-moliya sektorining hozirgi holatini miqdoriy va sifat jihatdan tahlil qilish hamda rivojlanish tendensiyalarini aniqlash; uchinchidan, ushbu tashkilotlarning moliyaviy inklyuziya, iqtisodiy o‘sish va bozor raqobatiga ta’sirini ekonometrik usullar orqali baholash; to‘rtinchidan, faoliyat jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar va risklarni, xususan, tartibga solishdagi nomukammalliklar hamda kiberxavfsizlik tahdidlarini o‘rganish; beshinchidan, sektorning barqaror rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti sifatida O‘zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan nobank-moliya kredit tashkilotlari — mikrocredit tashkilotlari, lombardlar, lizing kompaniyalari, ipoteka kreditlash subyektlari hamda boshqa moliyaviy vositachilar tanlab olindi.

Tadqiqot predmeti esa NMKHTlarning iqtisodiy o‘sish, moliyaviy inklyuziya va moliyaviy barqarorlikka ta’siri, ularning faoliyatini tartibga solish mexanizmlari, raqamli transformatsiya sharoitidagi o‘rni hamda rivojlanish istiqbollarini qamrab oladi. Shu bilan birga, moliyaviy xizmatlarga bo‘lgan talabning o‘zgarishi va diversifikatsiyalashuvi sharoitida ushbu tashkilotlarning moslashuvchanligi va innovatsion yondashuvlari ham tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Nobank-moliya kredit tashkilotlari (NMKHT) faoliyatini o‘rganishga bag‘ishlangan ilmiy adabiyotlar so‘nggi yillarda sezilarli darajada kengayib bormoqda, bu ularning global iqtisodiyotdagi, xususan, rivojlanayotgan mamlakatlar moliyaviy tizimidagi ahamiyati ortib borayotganini aks ettiradi. Zamonaviy tadqiqotlar NMKHTlarning nafaqat moliyaviy inklyuziyani ta’minlashdagi rolini, balki ularning iqtisodiy o‘sishga, raqobat muhitini shakllantirishga va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga qo‘shgan hissasini ham chuqur tahlil qilmoqda. Jumladan, [1] tomonidan olib borilgan tadqiqotda NMKHTlarning moliyaviy xizmatlar bozorini diversifikatsiya qilishdagi roli, ayniqsa, kichik va o‘rta biznes subyektlari (KOS) hamda aholining moliyaviy ehtiyojlarini qondirishdagi o‘ziga xos yondashuvlari atroflicha ko‘rib chiqilgan. Ushbu mualliflar NMKHTlarning moslashuvchan kredit mahsulotlari va tezkor xizmat ko‘rsatish qobiliyati ularni an’anaviy banklardan ajratib turuvchi asosiy omillar ekanligini ta’kidlaydilar. Shuningdek, [2] o‘z ishida NMKHTlarning raqamli transformatsiya sharoitida innovatsion moliyaviy texnologiyalarni (fintex) joriy etish orqali xizmat ko‘rsatish samaradorligini oshirish imkoniyatlarini tahlil qilgan. Bu esa, o‘z navbatida, moliyaviy xizmatlarga bo‘lgan

talabni yanada kengaytirishga xizmat qiladi va iqtisodiyotning turli tarmoqlarida moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojni qondirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

NMKHTlarning mohiyati va turlarini aniqlashga qaratilgan ilmiy izlanishlar ularning huquqiy maqomi va faoliyat doirasini farqlashga yordam beradi. [3] tomonidan 2022-yilda chop etilgan monografiyada NMKHTlar moliyaviy vositachilikning o'ziga xos shakli sifatida tasniflanib, ularning mikro moliyalashtirish tashkilotlari, lombardlar, ipoteka kreditlash kompaniyalari va lizing kompaniyalari kabi asosiy turlari batafsil ko'rib chiqilgan. Muallif, shuningdek, ushbu tashkilotlarning har biri o'ziga xos maqsadli auditoriyaga ega ekanligini va turli xil moliyaviy ehtiyojlarni qondirishga qaratilganligini ta'kidlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur ilmiy tadqiqot nobank-moliya kredit tashkilotlarining (NMKHT) O'zbekiston iqtisodiyotidagi ahamiyatini kompleks tahlil qilishga yo'naltirilgan bo'lib, uning asosiy maqsadi ushbu sektorning rivojlanish dinamikasini o'rganish, iqtisodiy o'sishga ta'sirini baholash, moliyaviy inklyuziyani kengaytirishdagi rolini aniqlash, mavjud muammolar va risklarni tahlil qilish hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun bir qator ilmiy vazifalar belgilab olindi. Xususan, nobank-moliya kredit tashkilotlarining nazariy asoslarini chuqur o'rganish va ularning zamonaviy iqtisodiy tizimdagi o'rnini qayta baholash; O'zbekistonda nobank-moliya sektorining joriy holatini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida tahlil qilish hamda rivojlanish tendensiyalarini aniqlash; NMKHTlarning moliyaviy inklyuziya, iqtisodiy o'sish va raqobat muhitiga ta'sirini ekonometrik usullar asosida baholash; ushbu institutlar faoliyatida uchraydigan asosiy muammolar va xavflarni, jumladan, tartibga solish mexanizmlaridagi kamchiliklar hamda kiberxavfsizlik bilan bog'liq tahdidlarni o'rganish; shuningdek, sektorning barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqish tadqiqot vazifalari sifatida belgilandi.

Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan nobank-moliya kredit tashkilotlari, jumladan, mikrokredit tashkilotlari, lombardlar, lizing kompaniyalari, ipoteka kreditlash tashkilotlari hamda boshqa turdagi moliyaviy vositachilar tanlab olindi. Ushbu subyektlarning faoliyati va iqtisodiy tizimdagi ishtiroki tadqiqotning asosiy obyekti sifatida ko'rib chiqildi.

Tadqiqot predmeti esa nobank-moliya kredit tashkilotlarining iqtisodiy o'sish, moliyaviy inklyuziya va moliyaviy barqarorlikka ta'siri, ularning faoliyatini tartibga solish mexanizmlari, raqamli transformatsiya sharoitidagi funksional roli hamda istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabning o'zgarishi va diversifikatsiyalashuvi sharoitida NMKHTlarning moslashuvchanligi, innovatsion yondashuvlari va bozor talablariga javob berish imkoniyatlari ham tadqiqot predmetining muhim tarkibiy qismi sifatida

o'rganiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot nobank-moliya kredit tashkilotlarining (NMKHT) O'zbekiston iqtisodiyotidagi muhim o'rnini, moliyaviy inklyuziyani kengaytirish, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash hamda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdagi funksional ahamiyatini kompleks tahlil qildi. Sektorning jadal rivojlanish dinamikasi va xizmatlar ko'laminin kengayishi ijobiy tendensiya bo'lsa-da, kredit, likvidlik, operatsion va tartibga solishdagi kamchiliklar kabi jiddiy risklar aniqlandi. Ularni samarali bartaraf etish uchun differensial tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish, zamonaviy risklarni boshqarish tizimlarini, jumladan, raqamli texnologiyalarni xavfsiz joriy etish zarur. Bu chora-tadbirlar NMKHTlar sektorining barqarorligini mustahkamlab, mamlakat iqtisodiyotiga qo'shadigan hissasini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

[1] Xudoyqulov, M. M. (2021). Nobank kredit tashkilotlari faoliyatini takomillashtirish yo'nalishlari. Iqtisodiyot va moliya, (1), 108-115. – <https://iqtisodiyotvamoliya.uz/uz/journals/2021/1>

[2] Qurbonov, A. A. (2020). O'zbekistonda mikromoliya bozorini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (5), 10-18. – https://iqtisodiyot.uz/sites/default/files/articles/2020/5/iqtisodiyot_5_2020_1.pdf

[3] Xolmatov, N. M. (2022). Nobank kredit tashkilotlari faoliyatini tartibga solishning xorij tajribasi va O'zbekiston uchun xulosalar. Moliya va bank ishi, (3), 45-52. – <https://bfa.uz/journals/moliya-va-bank-ishi/>

4. Shodiyev, A. T. (2023). Nobank kredit tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishning nazariy-metodologik asoslari.

5. Raxmonov, A. A. (2022). Mikromoliya tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.